

Тетяна Анатоліївна КАЛЬНА

аспірантка,
економіст з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності,
Товариство з обмеженою відповідальністю «Науково-виробниче підприємство «Мікротерм»
E-mail: Tanya6891@mail.ru

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ МАШИНОБУДІВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Кальна, Т. А. Конкурентоспроможність продукції машинобудівної промисловості [Текст] / Тетяна Анатоліївна Кальна // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 21. – № 2. – С. 93-99. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті порушено проблему кризового становища машинобудівної промисловості України — однієї з основних галузей економіки. Зазначено взаємозв'язок між конкурентоспроможністю, машинобудуванням та економікою загалом. Розкрито питання актуальності конкурентоспроможності продукції машинобудівної промисловості на сьогодні і зосереджено увагу на необхідності зробити певні кроки для виходу з кризового становища та покращення функціонування галузі економіки надалі.

У роботі також розглянуто динаміку обсягів реалізації промислової продукції в Україні взагалі та безпосередньо динаміку обсягів реалізації машинобудівної продукції. Проаналізовано ситуацію зі станом машинобудівної промисловості протягом 2010-2014 років, тобто зазначено основну мету — висвітлено сучасний стан продукції промисловості та машинобудівних підприємств України.

Методологічним підґрунтям дослідження є сукупність наукових методів системного та порівняльного аналізу, що забезпечило всебічність аналізу становища та розвитку продукції машинобудівної промисловості в Україні, її конкурентоспроможності на світовому ринку. Під час роботи застосовано такі наукові методи пізнання, як аналіз, наукове узагальнення, порівняння, економіко-статистичний аналіз.

Дослідженням окресленої теми займалися багато вітчизняних вчених. Завдяки їх доробку маємо низку певних висновків. Через їх використання сформульовано певні проблеми цієї теми та запропоновано шляхи подолання перешкод, здійснено оцінку стосовно перспективи розвитку конкурентоспроможності продукції машинобудівної промисловості зокрема та машинобудівної промисловості загалом.

У статті надано пропозиції щодо покращення становища машинобудівної промисловості України, а також щодо підвищення конкурентоспроможності продукції цієї промисловості через спеціалізацію, реконструкцію, модернізацію тощо шляхом проведення реформ. Вони можуть бути втілені за допомогою інвестування, приватизації, державної підтримки та ін.

Розгляд зазначеної теми з відображення проблем і рекомендацій їх подолання є дуже корисним як для пересічного громадянина, так і для економістів, інвесторів, аналітиків, політиків та інших зацікавлених осіб.

Ключові слова: конкуренція; конкурентоспроможність; попит; інвестиційна привабливість; машинобудування; інноваційна активність; модернізація.

Tetiana Anatoliivna KALNA

PhD Student,
Economist in accounting, auditing and analysis of economic activity,
Limited Liability Company “Scientific-Production Enterprise “Mikroterm”
E-mail: Tanya6891@mail.ru

COMPETITIVENESS OF PRODUCTS OF ENGINEERING INDUSTRY

Abstract

In this article it is considered the problem of crisis state of machinery industry in Ukraine as one of the main industries. The relationship between competitiveness, machine building and economics in general is specified. The questions of relevance of competitiveness of machine building production at the present stage are revealed. The

© Тетяна Анатоліївна Кальна, 2015

attention has been focused on the need to take certain steps to overcome the crisis situation and improve the functioning of this sector of the economy in the future.

We have examined the dynamics of the volume of industrial production in Ukraine in general. We have also paid attention to the necessity to make certain steps to overcome the crisis. It has been analyzed the situation with the state of the engineering industry for 2010-2014 years. It has been noted that the main goal is to cover the current state of the production industry and machine-building enterprises of Ukraine.

The methodological basis for the study is a set of scientific methods of systematic and comparative analysis. They have ensured the comprehensiveness of the analysis of the situation, the development of machinery industry production in Ukraine, and its competitiveness in the global market. The survey used the following scientific methods of cognition as method of analysis, method of scientific generalization, method of comparison, method of economic and statistical analysis.

The works of many domestic scholars have been studied. Due to their achievements we have come to a number of conclusions, formulated some problems of the topic, indicated ways of overcoming obstacles, evaluated the prospects of development of the competitiveness of machinery industry products and machinery industry as a whole. The article has provided suggestions for improvement of engineering industry of Ukraine, and for improvement of the competitiveness of products of this industry, such as specialization, reconstruction, modernization through reforms. They can be implemented with the help of investment, privatization and of state support.

Consideration of this topic taking into account the issues and recommendations for the overcoming of all obstacles is very useful for citizens, economists, investors, analysts, politicians and other stakeholders.

Keywords: competition; competitiveness; demand; investment attractiveness; mechanical engineering; innovative activity; modernization.

JEL classification: D24, D29, K13, L50, L60

Вступ

Вітчизняна економіка сьогодні характеризується спадом виробництва та гострими диспропорціями розвитку. Складна ситуація в господарстві країни посилюється кризовим становищем однієї із найважливіших його галузей – машинобудування. Від стану та функціонування машинобудівних підприємств безпосередньо залежить стан та якісний рівень виробничого апарату країни. Саме тому набуває актуальності необхідність постійного контролю за ситуацією в галузі.

На початку 90-х рр. машинобудування опинилося в кризовій ситуації. Знижувалася оновлюваність виробів, зношення основних фондів досягло 50 %, середній вік працівників наблизився до 50 років. Лише близько чверті нових технологій відповідали світовому рівню. Машинобудування України, на відміну від інших держав світу, базується на технологіях, що залишилися з часів Радянського Союзу, що знижує її конкурентоспроможність. Тому для виходу машинобудування з цієї ситуації дуже важливо проаналізувати стан машинобудівної галузі України та виявити основні проблеми повернення її конкурентоспроможності.

Проблемі розвитку підприємств машинобудування України присвячені роботи Т. Жуковської, В. Зазарченко, А. Золотарьова, Н. Карачина, Я. Кудрі, О. Кузьміна, О. Курчук, І. Макаренка, Д. Малащука, А. Півня, Р. Скриньковського, І. Фаріновича, О. Хмелевського, І. Яновського та інших. У своїх наукових працях дослідники наголошують на важливості розвитку машинобудування для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, аналізують проблеми, пропонують шляхи подолання перепон, які постають на шляху розвитку галузі. Однак, зважаючи на постійну динаміку та зміни, що відбуваються у ній, повсякчасне виникнення нових проблем, залишаються невирішеними питання сучасного стану машинобудівних підприємств України та факторів, що призвели до нього.

Мета статті

Метою статті є висвітлення сучасного стану конкурентоспроможності машинобудівних підприємств України на внутрішньому ринку, виявлення основних проблем їх розвитку та рекомендації для вирішення наявних проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження

Конкурентоспроможна машинобудівна галузь є запорукою ефективної економіки будь-якої держави. Саме машинобудівний комплекс забезпечує технічну озброєність, механізацію, автоматизацію виробництва, а тому і значною мірою впливає на промисловий потенціал країни, її конкурентоспроможність на зовнішніх ринках.

Машинобудування є однією з найважливіших і перспективних галузей економіки України. Сучасний машинобудівний комплекс об'єднує в собі 11 073 підприємства, з яких 136 – великих, 1750 – середніх, 9187 – малих з виробництва машин, обладнання, приладів, апаратури, транспортних засобів. Тут

сконцентровано більше 15 % від вартості основних засобів та майже 6 % оборотних активів української промисловості та понад 22 % кількості найманих робітників [1; 2].

Аналіз статистичних даних розвитку машинобудування України у 2007-2014 роках показав (наведено у таблиці 1), що з 2007 року по 2009 рік відбувався спад. У 2010 році – стрімке зростання, показник був вищим за значення 2007 року. Але з 2010 року по 2014 рік спостерігався поступовий спад.

Таблиця 1. Індекси обсягів продукції машинобудування (у відсотках до попереднього року) за 2007-2014 роки [3]

Роки	Індекси обсягів продукції машинобудування (у відсотках до попереднього року)
2007	119
2008	100,3
2009	55,1
2010	136,1
2011	115,4
2012	96,7
2013	86,4
2014	79,4

Продемонструємо це за допомогою наступної діаграми, наведеної на рис.1

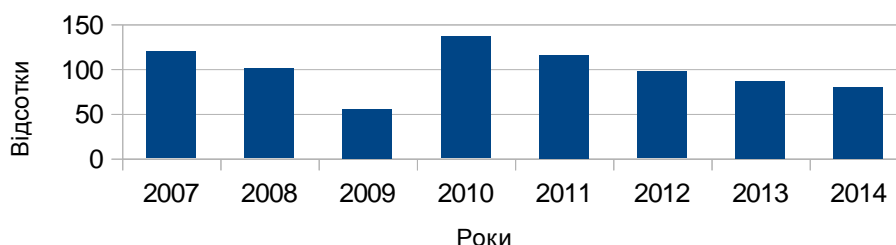

Рис. 1. Індекси обсягів продукції машинобудування (у відсотках до попереднього року)

Ще однією причиною зменшення прибутковості підприємств машинобудівного комплексу України є зменшення обсягу виробництва продукції. Обсяг продукції машинобудівних підприємств на ринку наведено у табл. 2.

Таблиця 2. Динаміка обсягів реалізованої промислової продукції в Україні за 2010-2013 роки (млн грн) [3]

Показники	Роки			
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Обсяг реалізації промислової продукції України, млн грн	1065850,5	1331887,6	1400680,2	1354130,1
Обсяг реалізованої продукції машинобудівних підприємств України, млн грн	99270,5	133469	143533,1	117301,9

Вітчизняна машинобудівна галузь останні два роки переживає не найкращий період у своїй історії. У 2013 і 2014 роках об'єм виробництва скоротився на 17 % і 24 % відповідно. Спад відбувається за всіма сегментами машинобудівного сектору.

Значну роль у зниженні обсягів виробництва у 2009 р. зіграло зменшення закордонних поставок сировини, матеріалів, енергоресурсів, напівфабрикатів та комплектуючих, входження на ринок більш дешевої та якісної імпоротної продукції. У першому півріччі 2008 року відбулося зростання цін на метал, яке призвело до збільшення вартості кінцевої продукції. Через скорочення світового попиту на ринку машинобудівної продукції підприємства втратили зарубіжні ринки збуту. 2010 рік є часом подолання кризових явищ, відновлення виробничих потужностей, нарощування обсягів виробництва та, відповідно, зростання обсягів реалізованої продукції, що тривало до 2012 року. Але з 2012 року становище машинобудівної галузі погіршується. Розвиток такої ситуації спричинили, насамперед,

політичні події. Військовими діями на сході України було зруйновано значну кількість не лише машинобудівних підприємств, а й промислових взагалі. Рештки підприємств зазнали мародерства. Це дуже вагома втрата, адже саме у цих регіонах було зосереджено більшість промислових підприємств. Поряд із цим відбувся відтік кваліфікованих кадрів, здебільшого – за кордон, а решта переселилися на підконтрольну Україні територію.

Основна проблема машинобудування України – знаходження ємнісних ринків збуту. Нові ємнісні ринки збуту характеризуються високою конкуренцією, що вимагає високої якості продукції, впровадження новітніх технологій і високої ефективності виробництва. У реальності продукція машинобудування найчастіше морально застаріла, що викликано використанням застарілих технологій виробництва, зношенням обладнання на 60-80 %, і мінімальним рівнем інноваційної активності. Машинобудівний комплекс України охоплює понад 20 спеціалізованих галузей, тобто практично всі [4; 5].

Об'єктивна причина спаду — зниження економічної та інвестиційної активності на внутрішньому ринку і водночас скорочення продажів на ключовому для українського машинобудування російському ринку

Як відомо, керівництво РФ вже кілька років приводить активну політику імпортозаміщення, і продукція іноземних, зокрема українських, виробників системно витискається з російського ринку. Цей процес особливо сильно набрав обертів у 2013 році, коли Україна тільки збиралася підписати асоціацію з Євросоюзом.

Однак Росія донині залишається основним споживачем продукції вітчизняних машинобудівних підприємств. Для порівняння зауважимо, що експорт у країни ЄС на сьогодні складає 21 % від загального об'єму експорту, а продажів на російський ринок — 52 %, у країни СНД — 14 %.

За окремими групами товарів залежність від РФ ще значніша: частка експорту продукції енергетичного та транспортного машинобудування на російський ринок складає 75 % і 60 % відповідно.

Серед основних проблем підприємств машинобудівного комплексу України можна назвати наступні:

1. Застарілі основні виробничі фонди. Аналіз основних засобів підприємств машинобудування показує: рівень зношення обладнання на більшості підприємств становить близько 70 %; у виробництві транспортного устаткування – перевищує 72 %. Застарілі виробничі потужності багатьох підприємств не дозволяють наповнити внутрішній ринок і задовольнити попит товарами національного виробництва.
2. Брак обігових коштів у підприємств. Недостатня кількість високоліквідних коштів призводить до того, що підприємства не можуть розрахуватися з контрагентами, тобто втрачають платоспроможність, що знижує їх конкурентоспроможність. За останні 5 років кількість збиткових підприємств промисловості перевищує 30 % від загальної кількості збиткових підприємств України. Рентабельність виробництва становить близько 5 %. Відтак, машинобудування перетворилося на одну з найменш рентабельних галузей промисловості. У зв'язку з цим інвестори стали обережнішими і стали менше фінансувати підприємства.
3. Низький рівень інноваційної активності українських підприємств, їх низька інвестиційна привабливість. Кількість інновацій на промислових підприємствах порівняно з розвиненими країнами залишається занадто малою, частка підприємств, які впроваджують інновації, ледве перевищує 10 %, а питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості скоротилася у 2012 р. до 3,3 %. Фінансування інноваційної діяльності галузі відбувається переважно за рахунок власних коштів підприємств (76,7 %) і кредитів (10,8 %) [6; 7; 8].
4. Відсутність в Україні низки високотехнологічних галузей. Насамперед бракує таких, які визначають експортні позиції машинобудування. Це ІТ-індустрія, виробництво складної медичної техніки, багатьох приладів для наукових досліджень і сучасних легкових автомобілів.
5. Низька конкурентоспроможність багатьох видів продукції вітчизняних підприємств. За якістю та технологічними рішеннями виробу радіоелектроніки, побутові прилади, сільськогосподарські та дорожньо-будівні машини, а також цілий перелік інших товарів значно програють зарубіжним аналогам. У цій області в широких масштабах продовжують використовуватися характерні для радянської економіки витратні технології, що веде до зростання ресурсоемності продукції і перешкоджає скороченню витрат виробництва і випуску інноваційної продукції в інших галузях економіки.
6. Недостатня кількість кваліфікованих робітників. При низькому рівні оплати праці молоді спеціалісти не мають бажання працювати в цій сфері, а переважна більшість працівників з досвідом мають пенсійний вік. Втрачаючи кваліфікованих спеціалістів, що звільняються або виходять на пенсію, машинобудівні підприємства не можуть підготувати їм гідну заміну, що має своє відображення в низькій якості виконання роботи.
7. Низький рівень конкурентоспроможності економіки України. Так у 2012 р. згідно з рейтингом Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), Україна за Індексом глобальної конкурентоспроможності

(GCI) посіла 72 місце з 144. За індексом економічної свободи була і залишається країною з «невільною» економікою і в 2012 р. зайняла 161 позицію з 183, за рейтингом ведення бізнесу – 137 з 185, за індексом людського розвитку – 78 з 180, за індексом конкурентоспроможності ІТ-сфери – 67 з 155. Таким чином, щодо стадії формування конкурентоспроможності Україна перебуває тільки на етапі переходу від факторної орієнтації до орієнтації на ефективність [5; 9;10].

8. Експорт продукції переважно до РФ, менше до країн СНД. Експорт України в галузі машинобудування є недиверсифікованим і надходить більшою мірою на російський ринок, як зазначалось раніше. У 2012 році частка продукції машинобудування в структурі експорту до країн СНД склала 15,9 %, тоді як у розвинених країнах світу частка цієї галузі в структурі експорту становить 32-40 % усього експорту.

Поряд з внутрішніми проблемами, підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування України також стримується низкою зовнішніх чинників: неконтрольованим зростанням цін на комплектуючі матеріали, енергоресурси тощо; високим рівнем державної заборгованості; відсталістю законодавчої та нормативної бази; відсутністю чітких національних пріоритетів розвитку машинобудівної галузі і т. ін. В Україні також спостерігається недостатня державна підтримка галузевої науки. З іншого боку, підприємства машинобудівної галузі України мають значний інноваційний потенціал, широкі можливості для формування нових і посилення наявних конкурентних переваг як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках. Перспективною виглядає розробка ефективної державної політики, основною метою якої стало б створення інноваційно -інвестиційної бази для відродження машинобудівного комплексу України [4; 11; 12].

У таких умовах вітчизняним машинобудівним підприємствам доводиться важко. Утім, ситуація далеко не критична. Наявний технологічний потенціал низки підприємств цілком достатній для успішної роботи. Машинобудівні підприємства зараз обирають шлях спеціалізації на виготовленні певних видів обладнання. Вітчизняне машинобудування може скласти ефективну конкуренцію іноземним підприємствам як за ціною, так і за якістю. Крім того, багато вітчизняних виробників діють на умовах субпідряду в іноземних компаній. Провідні європейські виробники охоче розміщують замовлення на виготовлення певного обладнання (як правило, енерго- і трудомісткого) на українських машинобудівних підприємствах [13].

Що стосується подальших перспектив машинобудування, то вони досить неоднозначні. Для зміни ситуації вітчизняним підприємствам необхідно провести корінну реконструкцію своїх виробничих потужностей. Це дозволить випускати високотехнологічні вироби і в кілька разів збільшити власну продуктивність праці при їх виготовленні.

Визначну роль у вітчизняному машинобудуванні ближчим часом будуть відігравати наступні чинники:

- активізація політики імпортозаміщення на ключовому експортному ринку — у Російській Федерації;
- зниження економічної активності в Україні.

Це — об'єктивна обставина, змінити яку сьогодні не в змозі ні вітчизняні машинобудівники, ні українська влада.

Водночас на ситуацію в галузі впливають і суб'єктивні фактори, такі, як низька інвестиційна привабливість української промисловості і відсутність у вітчизняних виробників можливостей залучення «дешевих» фінансових ресурсів. Покращення в цій сфері повністю знаходяться у компетенції учасників галузі і профільних міністерств та відомств.

Сьогоднішня відсутність інвестицій і можливих кредитів не дозволяє підприємствам провести масштабну модернізацію, перейти на нові технології виробництва і менеджменту, налагодити виробництво нової продукції. У таких умовах українським виробникам надзвичайно важко переорієнтуватися на нові ринки збуту. Тому забезпечення на внутрішньому ринку — важливіший напрям роботи зі створення умов для стабільної роботи галузі найближчим часом.

До головних умов модернізації сучасної економіки та переходу до нової стадії соціального прогресу належить інноваційна діяльність.

Конкуренція – один із ключових факторів, що стимулює підвищення продуктивності і сталий економічний розвиток. Роль держави полягає в захисті ринку від недобросовісної конкуренції, у тому числі – від використання домінуючої позиції компаній, змов між конкурентами і надмірної концентрації.

Крім того, існує ще низка позитивних моментів, які дозволяють зберегти стримані оптимістичні прогнози:

- збільшення витрат держави на збройні сили дозволить збільшити об'єм державних замовлень українським виробникам військової техніки та обладнання, разом із автомобілями (КрАЗ);
- важка ситуація з постачанням російського газу складає умови для розвитку альтернативної енергетики, і, відповідно, формує попит на продукцію вітчизняних виробників обладнання для цієї галузі;

-
- девальвація національної валюти вигідна експортоорієнтованим галузям. Серед них – машинобудування, позаяк призводить до зниження цін на українську продукцію у валютному виразі і підвищує її конкурентоздатність на світовому ринку.

Метою реформ у секторі машинобудування є створення умов для розвитку конкурентоспроможного сектора машинобудування [11; 14].

Показниками успіху можуть бути:

- зростання обсягів виробництва і збільшення частки сектору в структурі промисловості через зростання завантаження виробничих потужностей до 70 %;
- підвищення продуктивності праці до рівня країн Центральної Європи;
- збільшення інвестицій у галузь;
- підтримка машинобудівної галузі з боку держави.

З боку пропозиції машинобудівної продукції необхідні такі заходи: приватизація некритичних для державної безпеки підприємств, стимулювання технічного переозброєння машинобудування і створення сприятливого середовища розвитку.

Заходи, які сприяли б кардинальному покращенню ситуації в галузі, загалом добре відомі:

- підвищення інвестиційної привабливості;
- надходження в галузь необхідних фінансових ресурсів для забезпечення підприємств галузі «дешевими кредитами»;
- упровадження сучасних технологій управління і виробництва на підприємствах галузі;
- випуск продукції, конкурентної не тільки на регіональному, а й на світовому ринку.

Внутрішній попит на продукцію машинобудування часто залежить від реалізації державних програм у суміжних секторах. Нині більшість державних програм або не працюють зовсім, або реалізуються на 10-20 %. Крім цього, фінансування таких програм здійснюється неритмічно. Такий непослідовний підхід з боку держави не дає можливості підприємствам адекватно планувати виробництво й реалізовувати стратегію розвитку. Планування і виконання державних програм допоможуть збільшити внутрішній попит на продукцію машинобудування [3; 7].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Підводячи підсумок усьому вищенаписаному, можна стверджувати: за роки розвитку економіки України машинобудівна галузь пережила тривалу руйнівну кризу з великими втратами виробничого та кадрового потенціалу з дворазовим скороченням частки продукції машинобудування у виробництві України, знижено активність інноваційно-інвестиційної діяльності.

Незалежно від масштабів кризи розвиток галузі неможливий без вкладення значних інвестицій. Нині зношення обладнання складає близько 70 %. При нестачі фінансових ресурсів досить повільно вирішуються проблеми відновлення виробничого потенціалу галузі. Керівництво держави повинно докласти значні зусилля для стимулювання інвестиційної діяльності машинобудівної промисловості та розвитку науки.

Пріоритетними напрямками розвитку галузі повинні стати: подолання науково-технологічного відставання від індустріально розвинених країн, підвищення рівня наукових розробок у галузі машинобудування, зростання інноваційної активності підприємств, створення умов для збільшення обсягів випуску високотехнологічної продукції [1; 15].

Список літератури

1. Василенко, Ю. А. Аналіз ринку в Україні [Текст] / Ю. А. Василенко. – Херсон: ХНТУ, 2008.
2. Костенко, Т. Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства. [Текст] / Т. Д. Костенко, Є. О. Підгора. – К: Центр учбової літератури, 2012. – 400 с.
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
4. Безтілесна, Л. М. Механізм забезпечення сталої конкурентоспроможності великого промислового підприємства [Текст] / Л. М. Безтілесна. – Київ: Економіст, 2012. – С. 38-43.
5. Макогон, Ю. В. Маркетингова політика в системі управління конкурентоспроможністю промислової продукції: монографія [Текст] / Ю. В. Макогон. – Краматорськ: ДДМА, 2009. – С. 235-243.
6. Васюков, О. Я. Машинобудування в Україні [Текст] / О. Я. Васюков – Херсон: 2013.
7. Бородіна, О. М. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення: монографія [Текст] / О. М. Бородіна, Т. В. Бурлай. – К.: Основа, 2011. – 488 с.
8. Мосій, А. В. Аналіз розвитку вітчизняного машинобудування 2011 [Електронний ресурс] / А. В. Мосій. – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mobrvn.pdf>.

9. Горбашевська, М. О. Перспективи співпраці України з ЄС на прикладі машинобудівельного комплексу [Текст] / О. М. Горбашевська // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2011. – № 11. – С. 253-257.
10. Кондратенко, О. В. Продуктовий аспект управління конкурентною спроможністю машинобудівних підприємств [Текст] / О. В. Кондратенко. – Київ: КПІ, 2011. – № 9. – С. 121-125.
11. Двигун, А. А. Конкурентоспроможність промислового виробництва: соціально-економічний [Текст] / А. А. Двигун. – Донецьк: Освіта, 2008.
12. Малащук, Д. В. Особливості інноваційного потенціалу машинобудування України [Текст] / Д. В. Малащук. – К.: Право, 2013. – №2. – С.111-120.
13. Максименко, М. Н. Науковий прорив машинобудування [Текст] / М. Н. Максименко. – Херсон: ХНТУ, 2012.
14. Осауленко, О. Г. Статистичний щорічник України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ecopravo.org.ua/stat/yearbook_2014_ua.pdf.
15. Таїров, Я. К. (2013). Проблеми сучасного машинобудування [Текст] / Я. К. Таїров. – Херсон: ХНТУ, 2013.

References

1. Vasylenko, Yu. A. (2008). Market analysis in Ukraine [Analiz rynku v Ukraini]. Kherson: KhNTU.
2. Kostenko, T. D. (2012). Economic analysis and diagnostics of modern enterprise. [Ekonomichnyj analiz i diahnozyka stanu suchasnoho pidpryemstva]. Kyiv: Nauka.
3. State Statistics Committee of Ukraine. (2015). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Bezylesna, L. M. (2012). Mechanisms to ensure sustainable competitiveness of large industrial enterprises [Mekhanizm zabezpechennia staloi konkurentospromozhnosti velykoho promyslovoho pidpryemstva]. Kyiv: Ekonomist, 38-43.
5. Makohon, Yu. V. (2009). Marketing policy in the management of industrial production competitiveness: monograph [Marketynhova polityka v systemi upravlinnia konkurentospromozhnistiu promyslovoi produktsii: monohrafiia]. Kramators'k: DDMA.
6. Vasiukov, O. Ya. (2013). Engineering in Ukraine [Mashynobuduvannia v Ukraini]. Kherson.
7. Borodina, O. M. (2011). The competitiveness of economy of Ukraine: status and prospects of improvement: monograph [Konkurentospromozhnist' ekonomky Ukrainy: stan i perspektyvy pidvyschennia: monohrafiia]. Kyiv: Osnova.
8. Mosij, A. V. (2011). Analysis of domestic engineering [Analiz rozvytku vitchyznianoho mashynobuduvannia]. Retrieved from <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mobrv.pdf>.
9. Horbashevs'ka, M. O. (2011). Prospects of cooperation between Ukraine and the EU as an example of machine-building complex [Perspektyvy spivpratsi Ukrainy z YeS na prykladi mashynobudivel'noho kompleksu]. Naukovyj visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu im. Lesi Ukrainky, 11, 253-257.
10. Kondratenko, O. V. (2011). Grocery aspect of competitive power engineering enterprises [Produktovyy aspekt upravlinnia konkurentnoiu spromozhnistiu mashynobudivnykh pidpryemstv]. Kyiv: KPI , 9, 121-125.
11. Dvyhun, A. A. (2008). The competitiveness of industrial production: socio-economic [Konkurentospromozhnist' promyslovoho vyrobnytstva: sotsial'no-ekonomichnyj]. Donets'k: Osvita.
12. Malaschuk, D. V. (2013). Features innovative potential engineering Ukraine [Osoblyvosti innovatsijnogo potentsialu mashynobuduvannia Ukrainy]. Kyiv: Pravo, 2, 111-120.
13. Maksymenko, M. N. (2012). Scientific breakthrough engineering [Naukovyj proryv mashynobuduvannia]. Kherson: KhNTU.
14. Osaulenko, O. H. (2014). Statistical Yearbook of Ukraine for 2014 [Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2014 rik] from http://ecopravo.org.ua/stat/yearbook_2014_ua.pdf.
15. Tairov, Ya. K. (2013). Problems of modern engineering [Problemy suchasnoho mashynobuduvannia]. Kherson: KhNTU.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2015 р.